

Smernice za pripravo opisnih podnapisov v slovenščini za osebe z izgubo sluha

Uvod

Namen dokumenta je z opredelitvijo smernic za pripravo opisnih podnapisov v slovenščini omogočiti osebam z izgubo sluha celovito dostopnost do avdiovizualnih (AV) del v kinematografih, na televiziji in spletnih platformah.

Opisni podnapisi poleg govora vključujejo tudi zapise ključnih zvokov (govorce, zvočne učinke in šume, glasbo, narečja), ki omogočajo celovito razumevanje in doživljanje AV vsebin.

Med AV dela po [Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah](#) sodijo kinematografski, televizijski, risani filmi, kratki glasbeni videofilmi, reklamni in dokumentarni filmi ter druga avdiovizualna dela, izražena v obliki zaporedja povezanih gibljivih slik, z zvokom ali brez, ne glede na vrsto nosilca, na katerem so vsebovana.

Za gluhe in naglušne so opisni podnapisi nepogrešljivi in nujni za zagotavljanje dostopnosti do AV del. Opisni podnapisi lahko koristijo tudi drugim skupinam: osebam, ki spremljajo avdiovizualne vsebine v hrupnem okolju ali brez zvoka, ter osebam, ki se učijo slovenskega jezika.

Opisni podnapisi lahko koristijo tudi osebam z drugimi invalidnostmi. Vendar pa se ta dokument primarno osredotoča na odrasle osebe z izgubo sluha brez pridruženih posebnih potreb in ne vključuje priporočil na področju lahkega branja.

Poseben razmislek zahtevajo tudi opisni podnapisi za otroke in mlade, zato si bomo v prihodnje prizadevali za dopolnitev dokumenta s smernicami za najmlajše.

V Sloveniji je predvajanje AV del s slovenskimi opisnimi podnapisi redkost, njihova priprava pa pogosto prepuščena izkušnjam in iznajdljivosti posameznih prevajalcev. Ozaveščenost o pomenu opisnih podnapisov je relativno nizka, številni slovenski filmski producenti in ponudniki slovenskih AV vsebin še uvajajo podnapise za slišče. Zato imajo osebe z izgubo sluha še vedno lažji dostop do tujih vsebin z angleškimi opisnimi podnapisi.

Smernice so nastale v okviru projekta *Filmski svet s prilagoditvami za gluhe in naglušne*, ki ga je Javni zavod Kinodvor prijavil na razpis Ministrstva za kulturo za uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika ter njegovo promocijo (JR-PROMOCIJA-SJ-25).

Pri pripravi dokumenta smo si prizadevali za vključitev ključnih strok in deležnikov ter za upoštevanje bistvenih značilnosti in življenjskih okoliščin oseb z izgubo sluha. Poleg Kinodvora so v procesu sodelovale naslednje organizacije:

- Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev,
- Služba za dostopnost programov in Prevajalska služba RTV SLO,

- Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik,
- Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Člani delovne skupine so bili:

- Natalija Bukovec (Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik),
- Živa Jurančič (Javni zavod Kinodvor),
- Polona Mertelj (Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev),
- Barbara Müller (Prevajalska služba TV SLO),
- Špela Rotar (Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije),
- Andrej Tomažin (Služba za dostopnost programov RTVSLO).

Dokument predstavlja prvi poskus vzpostavitve enotnih standardov za pripravo opisnih podnapisov v slovenščini. Smernice so nastale po pregledu strokovne literature in zgledu podobnih dokumentov v tujini, osnovno izhodišče pa predstavljajo [Smernice za podnaslavljanje v slovenščini](#) (Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev, oktober 2020).

Delovna skupina je pri pripravi smernic analizirala izseke treh slovenskih filmov z že pripravljenimi opisnimi podnapisi, in sicer **Orkester** (Matevž Luzar, 2021), **Ne bom več luzerka** (Urša Menart, 2018) in **Inventura** (Darko Sinko, 2021). Odlomke teh filmov si je z opisnimi podnapisi ogledala tudi fokusna skupina oseb z izgubo sluha in podala svoje komentarje, ki smo jih skušali v največji možni meri upoštevati.

Smernice za pripravo opisnih podnapisov v slovenščini za osebe z izgubo sluha

Smernice priznavajo različne pristope in prakse pri pripravi opisnih podnapisov, kot tudi tehnološke razlike med ponudniki, pri tem pa želijo postaviti skupna izhodišča, ki zagotavljajo kakovost in širitev prakse ter spodbujajo njen razvoj.

Pri pripravi opisnih podnapisov si prizadevamo za čim večjo nevtralnost, čeprav popolna objektivnost nikoli ni mogoča. Opisni podnapisi so vedno odvisni od značilnosti posameznega AV dela, zato odločitve o zapisu zvokov niso enoznačne. Ena sama »prava« izvedba ne obstaja. Prevajalec mora vedno tehtati med različnimi možnostmi in se odločati glede na kontekst, zato so opisni podnapisi vedno tudi avtorsko delo. Ne glede na konkretne rešitve nemalokrat zagonetnih izzivov naj bodo te pri pripravi opisnih podnapisov dosledno uporabljene od začetka do konca posameznega AV dela.

Pri pripravi opisnih podnapisov in razvoju prakse v prihodnje je pomembno sodelovanje in povezovanje ključnih strok in deležnikov. Pri opisu zvoka sicer ni nujno slediti kretnjam slovenskega znakovnega jezika, je pa bistveno, da je prevajalec v stiku s končno ciljno skupino, seznanjen z njenimi življenjskimi okoliščinami in potrebami ter da sledi razvoju področja doma in v tujini.

Pri pripravi opisnih podnapisov za AV dela v slovenščini je treba poskrbeti za prenos govorjene besede v pisani jezik in za zapis ključnih zvokov v oglatih oklepajih. Pri pripravi opisnih podnapisov za tujejezična AV dela je treba poskrbeti za ustrezen prevod govorjene besede v skladu s *Smernicami za podnaslavljanje v slovenščini*. Tujejezična AV dela so lahko že opremljena z opisnimi podnapisi. V tem primeru se opisne podnapise prevede in po potrebi ustrezno uredi.

Najbolj smiseln potek dela, kadar je to le mogoče je, da se najprej pripravi podnapise za osebe z izgubo sluha – torej podnapise, ki vključujejo tako zapis govorjene besede kot oglate oklepaje z zapisom ključnih zvokov, in šele naknadno podnapise za slišče. Za slednje se najprej odstrani oglate oklepaje, nato pa se celotno AV delo pregleda in po potrebi popravi delitev podnapisov v vrstice.

Za dnevno obremenitev prevajalca priporočamo 200 podnapisov oziroma do 20 minut AV vsebine na dan za AV vsebine, ki jih je treba v celoti podnasloviti in opremiti z dodatnimi opisnimi podnapisi. Za AV vsebine, ki so že podnaslovljene in jih je treba opremiti le z opisnimi podnapisi, pa priporočamo dnevno obremenitev 30 minut AV vsebine na dan.

1. Tehnični vidiki

Tipografija, videz in položaj podnapisov

Opisni podnapisi so zapisani v oglatih oklepajih s pokončno niserifno pisavo.

Pri zapisu opisnih podnapisov se izogibamo velikim tiskanim črkam.

Skladno s *Smernicami za podnaslavljanje v slovenščini* (v nadaljevanju splošne smernice) naj bodo opisni podnapisi zapisani z belimi črkami na sliko ali pod njo. Uporaba enotne barve podnapisov zmanjša možnost napak pri označevanju govorcev ali zapisu različnih vrst zvokov in ustreza tehničnim zmožnostim različnih ponudnikov.

V skladu s splošnimi smernicami naj bo poravnava sredinska v eni ali dveh vrsticah pri dnu slike, z 32 do 42 znaki na vrstico, pri čemer se kot znak štejejo črke, ločila in presledki ter drugi posebni znaki.

Opisni podnapisi naj sledijo splošnim smernicam tudi pri delitvi podnapisov v posamezne vrstice.

Oglati oklepaji in ležeča pisava

Oglati oklepaji in ležeča pisava prinašajo različne informacije. Oglati oklepaji vsebujejo neverbalne informacije (govorci, naslovi skladb, opisi glasbe in zvokov). Ležeča pisava označuje besedilo, ki ni del prizora oziroma se dogaja izven njega (notranji monologi, pripovedovalčev glas, besedilo pesmi).

Opisni podnapisi naj sledijo tudi drugim primerom uporabe ležeče pisave, določenih v splošnih smernicah, kot so naslovi knjig, filmov in oddaj, latinska imena rastlin in živali itd.

Bralna hitrost podnapisov

Splošne smernice priporočajo bralno hitrost od 10 do 15 znakov na sekundo za odrasle. Enaka hitrost naj velja za samostojne opisne podnapise, pri kombinaciji opisnega besedila v oglatih oklepajih in govorjenega besedila pa naj se hitrost podaljša do 5 znakov na sekundo.

Časovno kodiranje in trajanje podnapisov

Opisni podnapisi morajo biti časovno usklajeni z zvokom, da osebam z izgubo sluha omogočajo enakovredno doživljanje zgodbe. Naj se pojavljajo hkrati z glasovnimi ali zvočnimi informacijami, kot jih slišijo slišeči gledalci, pri čemer je še posebej pomembno upoštevati načelo suspenza.

Opisni podnapisi naj sledijo splošnim smernicam glede trajanja: polni enovrstični najmanj 3 sekunde, dvovrstični pa 4 do 6 in največ 8 sekund.

Opisni podnapisi naj upoštevajo tudi druga priporočila splošnih smernic, ko na primer izogibanje časovnega podaljševanja podnapisov čez rez, še posebej pri pripravi podnapisov za kino.

2. Jezikovni vidiki

Nestandardiziran jezik

V splošnih smernicah je določeno, da se pri podnaslavljanju uporablja knjižni jezik skladno s slovenskimi pravopisnimi pravili, kar naj velja tudi za zapisovanje opisnih podnapisov v oglatih oklepajih.

Govorjeni jezik izven oglatih oklepajev se prav tako zapisuje v knjižni obliki. Pri izrazitem odstopanju od zbornega jezika se govorci zaznamuje na leksikalni ravni z vključitvijo narečnih ali slengovskih besed (avša, pizda, kufer, frušteč, košta, matkurba, flaša, fak, cajt, pribit), ki se zapišejo po pravopisnih pravilih, da ostanejo razumljive najširšemu občinstvu. Govorjeno narečje ali tuj jezik se lahko dodatno označi v oglatem oklepaju ob prvem pojavu lika.

Tak način zapisa ohranja avtentičnost likov in varuje AV delo kot avtorsko delo, osebam z izgubo sluha pa zagotavlja celovit in enakovreden dostop, spoštovanje njihovega dostojanstva ter možnost širjenja besednega zaklada.

Glagolska oblika

V oglatih oklepajih se lahko uporablja glagolska ali neglagolska oblika, vendar je osebam z izgubo sluha od rojstva bližja uporaba neglagolske oblike (torej *ptičje petje* namesto *ptice pojejo*), zato naj ima ta prednost. Ne glede na izbiro oblike naj se ista oblika dosledno uporablja skozi celotno AV delo.

3. Druge vsebinske posebnosti

Urejanje besedila

Pri pripravi opisnih podnapisov je treba upoštevati, da je hitrost govora običajno večja od hitrosti branja, da branje poteka med gledanjem premikajočih se podob in da so podnapisi prostorsko omejeni.

Opisni podnapisi so zato jasni in jedrnaty ter vključujejo le nujne informacije za razumevanje zgodbe in ne vključujejo tistih, ki jih gledalci lahko razberejo iz slike. Jezik naj bo preprost in enostavno razumljiv.

Kadar je treba izbirati med zapisanimi informacijami, ima govor vedno prednost pred drugimi zvoki.

Pri podnapisih za osebe z izgubo sluha lahko dialoge urejamo, povzemamo ali krajšamo, vendar le zaradi prostorskih omejitev in bralne hitrosti, pri čemer vedno ohranimo skladnost z AV delom in značilno govorico likov.

Označevanje govorcev

Govorca zapišemo v oglatem oklepaju in ne z uporabo različnih barv. Zapiše se ga na začetku govora, dvopičje ni potrebno.

Med stavki se ime ne ponavlja, četudi govor enega govorca obsega več podnapisov. Ime se zapiše oziroma ponovi ob menjavi govorca.

Dokler ime govorca še ni razkrito, ga označimo z drugo kategorijo (oseba, moški, ženska, otrok, novinarka, trgovec).

Če govorec ni viden, a ga je mogoče prepoznati po glasu, ga v opisnem podnapisu označimo. Če prepoznavna ni mogoča, uporabimo drugo kategorijo (oseba, moški, ženska, otrok, novinarka, trgovec).

Če je le mogoče, se govor različnih govorcev segmentira v ločene vrstice.

Pri vseh ostalih vidikih označevanja govorcev opisni podnapisi sledijo splošnim smernicam.

Čustven ton govora

Čustev, ki so jasno razvidna iz slike, ne zapisujemo. V podnapise vključimo le tisto, kar ni vidno, je izven kadra ali se izrazi samo z zvokom. Čustven ton govora označimo v oglatih oklepajih, zapisati pa je mogoče tudi posebnosti govora, kot so šepetanje, kričanje ali jecljanje.

Zvok

V opisnih podnapisih zapišemo le tiste zvoke, ki nosijo pomen ali vplivajo na razpoloženje (npr. žalostno mijavkanje, nerazložno petje, škripanje parketa). Zapišemo jih tudi, kadar so nenavadni, nepričakovani ali se spremenijo (mačka zalaja, radio utihne).

Izogibamo se zapisom zvokov, ki so jasno in nedvoumno razvidni iz slike, saj bi ti lahko bili odveč ali celo podcenjujoči za gledalce z izgubo sluha. Tako je zapis eksplozije izven kadra nujen, medtem ko je zapis eksplozije, ki jo vidimo v kadru, pogosto nepotreben.

Stopnja podrobnosti opisovanja je odvisna od vrste in žanra AV dela ter pomena zvoka. Če ptičje oglašanje tvori le ozadje na primer v igranem filmu, bo dovolj, če napišemo zgolj ptičje petje. Če prispeva k posebni atmosferi, dodamo pridevnik (veselo ptičje petje, zlovešče skovikanje, vreščanje galebov). Natančneje ga opišemo le, kadar je bistveno za zgodbo ali pri dokumentarnih vsebinah (npr. slavčevo petje, oglašanje vodnega kosa, paritveno oglašanje, gruljenje).

Pri opisu se opiramo na samo delo, splošno prepoznavnost zvokov in po potrebi na posvet s ciljno skupino, izkušenimi podnaslavljalci za osebe z izgubo sluha in/ali s tolmači slovenskega znakovnega jezika.

Opis glasbe in besedila pesmi

Pri opisu glasbe uporabimo pridevnike, ki nakazujejo ritem in razpoloženje (vesela, poskočna, hitra, otožna, počasna, žalostna, mirna). Dodamo lahko tudi zvrst (klasična, rock, jazz, elektronska) ali prevladujoče glasbilo (klavir, bobni, harmonika), pri opisu pa izbiramo splošne in razširjene označevalce.

Vedno zapišemo spremembe, ki vplivajo na vzdušje (hitrejša, glasnejša glasba, glasba utihne). Zapišemo tudi nenadno prekinitev glasbe, če ta ni razvidna iz slike.

Glasbil, ki so vidna v kadru, praviloma ne omenjamo, izjema je lahko na primer solo prehod.

Opisi naj bodo splošno razumljivi, brez strokovnih izrazov.

Glasbo v oglatem oklepaju označimo ob začetku. Če se glasba dalj časa nadaljuje, uporabimo zapis [glasba se nadaljuje].

Pri znanih skladbah ali pesmih je priporočljivo dodati naslov.

V splošnih smernicah je določeno, da se besedila pesmi zapisujejo v ležeči pisavi in se prevajajo le, če so vsebinsko povezana z dogajanjem. Če so v izvirniku rime, naj bodo rime tudi v prevodu. Besedilo se zapiše po govoru v filmu. Če igralci pojejo drugačno različico, zapišemo tisto, ki je uporabljena v AV delu.

Pesmi lahko označimo tudi z noto na začetku in koncu podnapisa, pri čemer je treba ta način dosledno uporabljati skozi celotno delo.

Tišina

Tišino zapišemo le, kadar je nenadna, nepričakovana ali je ni mogoče razbrati iz slike. V drugih primerih je njen zapis lahko odvečen.

Zaključek

Smernice za pripravo opisnih podnapisov v slovenščini za osebe z izgubo sluha predstavljajo prvi poskus vzpostavitve enotnih standardov. Njihov namen je prevajalcem ponuditi jasna, praktična in strokovna izhodišča za pripravo opisnih podnapisov in s tem osebam z izgubo sluha omogočiti celovito dostopnost do avdiovizualnih (AV) del v kinematografih, na televiziji in spletnih platformah.

Pri tem naj smernice ne bodo razumljene kot tog nabor pravil, temveč kot živ dokument, ki se prilagaja različnim žanrom, tehničnim okoliščinam in potrebam občinstva ter se skozi čas nujno spreminja. Na pripravo opisnih podnapisov v prihodnje bo tako zagotovo vplivala tudi umetna inteligenca, pri čemer avtorji pozivamo k premišljeni, odgovorni in etični uporabi teh tehnologij, ki naj podpirajo in ne nadomeščajo strokovno presojo človeškega ustvarjalca.

Ključnega pomena za kakovosten razvoj prakse v prihodnje bodo izobraževanja in usposabljanja prevajalcev, sodelovanje ključnih strok in deležnikov ter končne ciljne skupine - oseb z izgubo sluha. Redno zbiranje informacij in stalno nadgrajevanje praks bo prav tako nujno za razvoj področja in široko dostopnost AV vsebin.

Pri tem velja izpostaviti, da je kontinuiran razvoj in širjenje prakse predvajanja AV vsebin z opisnimi podnapisi možno le ob stabilnem financiranju. Tehnični standardi Slovenskega filmskega centra med obveznimi materiali ob sofinanciranju celovečernih in kratkometražnih filmov ter prvencev omenjajo tudi slovenske podnapise za gluhe in naglušne. Slovenski filmski center v svojih produkcijskih razpisih omogoča, da filmski producenti stroške priprave opisnih podnapisov vključijo med upravičene stroške

projekta. Vendar si je treba poleg dostopnosti slovenske filmske produkcije prizadevati tudi za opremljanje tuje AV produkcije s slovenskimi opisnimi podnapisi.

Opisni podnapisi namreč niso zgolj tehnični dodatek, temveč pomembno orodje za vključevanje, participacijo in polno kulturno udeležbo v sodobni družbi. S pripravo smernic avtorji tako ne želimo prispevati le h kakovostni produkciji opisnih podnapisov, temveč k večji osveščenosti vseh deležnikov v AV sektorju o njihovi vlogi pri ustvarjanju dostopnejše družbe.

Reference in uporabna gradiva

- BBC: [Subtitle Guidelines](#)
- [European accessibility act](#)
- [Evropska radiodifuzna zveza](#)
- [Described and Captioned Media Program](#)
- Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev (2020): [Smernice za podnaslavljanje v slovenščini](#)
- [European Association for Studies in Screen Translation](#)
- Metropolitan State University of Denver: [Best Practices for Writing Closed Captions](#)
- [Pravilnik o podrobnejših pogojih glede dostopnosti storitev, ki invalidom zagotavljajo dostop do avdiovizualnih medijskih storitev](#)
- [SubComm: Building a Community of Subtitling Scholars and Practitioners](#)
- [Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah](#)
- Zárate, Soledad (2021): [Captioning and Subtitling for d/Deaf and Hard of Hearing Audiences](#)
- Zdenek, Sean: [The ultimate user's guide to closed captioning](#)

Kolofon | **Smernice za pripravo opisnih podnapisov v slovenščini za osebe z izgubo sluha** • Avtorji: Natalija Bukovec, Živa Jurančič, Polona Mertelj, Barbara Müller, Špela Rotar, Andrej Tomažin • Uredila: Živa Jurančič • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Oblikoval: Andraž Filač • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, zanj: Metka Dariš, november 2025.